

KÖZTÉR – TÉRKONTROLL – KÖZBIZTONSÁG: A TÉRFIGYELŐ KAMERÁK HATÉKONYSÁGÁNAK KÉRDÉSEI

SÁGI MIRJAM

PUBLIC SPACE — SPACE CONTROL — PUBLIC SAFETY:
THE EFFECTIVENESS OF CCTV

Abstract

Security and a sense of security are both determining factors of everyday comfort. However, perceptions of fear and learnt associations (i.e., where and of what and whom one is afraid) may distort our perspective of urban security and may complicate the choice of reasonable security measures. Nonetheless, according to critical theorists, reasonability regarding to measures of security is crucial when it comes to public space, as public space is an indispensable component of democracy that cannot be maintained either without regulations or with its over-securitization and the excessive presence of the state. CCTV cameras have been one of the most widespread tools in international policy making that have been favoured especially in urban areas without critical reflection over the last couple of decades and continues to be a rarely questioned element of urban security strategies. Their numbers continue to grow, and their implementation enjoys significant national funds internationally—and in Hungary in particular—regardless of the lack of impact assessment that would support the burgeoning of this expensive tool. Embedded in the international public-space discourse, this paper aims to highlight some of the pitfalls of impact assessment analysis of CCTV installations by drawing on data from a few districts of Budapest. This study also aims to make some suggestions for the development of relevant impact assessment.

Keywords: public space, CCTV, security, social control, impact assessment, surveillance

Bevezetés

A köztéri biztonság és biztonságérzet meghatározó tényezője a mindennapi komfortnak. Azonban a félelem érzete, a különböző percepciók és a tanult asszociációk (pl. ki, hol, mitől, kitől fél) torzíthatják a köztéri biztonságról alkotott képünket és nehezíthetik a megfelelő, méltányos (nem túlzó, nem kirekesztő) biztonsági intézkedések kiválasztását. A méltányosság különösen fontos, hiszen a köztér a demokrácia meghatározó helyszíne, többek szerint a fizikai manifesztációja (PARKINSON, J. R. 2012), amit sem a teljesen ellenőrizetlen közterek nem tudnak biztosítani, sem pedig a túlzott állami jelenlét, szabályozás nem tesz lehetővé.

A térfigyelő kamerák a biztonsági intézkedésekben alkalmazott eszközök, amelyek folyamatosan növekvő népszerűségnek örvendenek a helyi politikában az elmúlt egy-két évtizedben. Számuk évről évre növekszik, azonban a jelentős állami támogatottságuk indokoltságát semmilyen átfogó hatásmérés nem igazolja Magyarországon (MÁTYÁS S. 2018, 2020). A nemzetközi szakirodalomban megtalálhatók azok az eredmények is, melyek hatékonyak, és azok is, amelyek szinte teljesen hatástalannak, akár károsnak tartják a térfigyelő kamerákat. Még ha szimpatizálunk is valamelyik nemzetközi ajánlással vagy szakirodalommal, akkor sem támaszkodhatunk kritika nélkül a nemzetközi eredményekre. A kamerák hatékonyságának a megítélését ugyanis jelentősen befolyásolhatja a helyi társadalmi közeg, a kulturális különbségek léte és az intézményi rendszer, illetve a benne való bizalom mértéke.

Nem meglepő, hogy a közterek kutatása népszerű a társadalomföldrajzban és egyre inkább kutatott téma már Magyarországon is (BOROS L. 2009; VEDRÉDI K. 2014; BODNÁR

J. 2015; BOROS L. et al. 2016; JÁMBOR V. E. – VEDRÉDI K. 2016; BENDE Cs. – NAGY Gy. 2016). A köztér és a biztonság kapcsolatával (különösen a térfigyelő kamerák hatékonyságával, illetve kártékonyságával) foglalkozó nemzetközi kutatások eredményei azonban még kevésbé kerültek be a hazai földrajztudományba. Ezek a tanulmányok olyan kérdésekre keresnek választ, minthogy javítják-e a közbiztonságot vagy a biztonságérzetet a térfigyelő kamerák, milyen hatással vannak a személyes szabadságra stb. Hazai megközelítésben elsősorban kriminológiai szempontból vizsgálják a térfigyelő kamerákat. BÁRD P. – BORBÍRÓ A. (2010) például azzal a kérdéssel zárják a tanulmányukat, hogy vajon az elmúlt évtized „intenzív hazai és nemzetközi privacy-diskurzusait” figyelembe véve „a döntéshozók mire alapozva tartják a kamerákkal megvalósított jogkorlátozást a közbiztonság javítása érdekében szükségesnek és arányosnak” (p. 143). Jelen kutatás ezt a felvetést gondolja tovább és célja, hogy a nemzetközi köztér-kutatásokba beágyazottan, néhány budapesti kerületre vonatkozó adat alapján rámutasson a kameratelepítések tudományos megalapozottságának a hiányára, illetve javaslatokat fogalmazzon meg a vonatkozó hatásmérések fejlesztésére a hasznosíthatóság jegyében.

Az írás elméleti, módszertani és empirikus fejezetekre tagolódik. Az elméleti fejezet a térfigyelő kamerák társadalomra, biztonságra, félelemérzetre és személyes szabadságra gyakorolt hatásáról folyó nemzetközi tudományos viták néhány eredményét a köztér, demokrácia, biztonság viszonyának kapcsolatrendszerébe helyezve tekinti át. A vonatkozó kritikai tanulmányok fontos megállapítása, hogy egyedül a közterek azok a helyek, amelyeket mindenki szabadon (azonos feltételek mellett) használhat, és amelyek teret biztosítanak különböző társadalmi csoportok találkozásának és politikai megnyilvánulásának. A közterek túlzott megfigyelése, kontrollálása vagy militarizálása a köztér ezen tulajdonságait veszélyeztetik (MITCHELL, D. 1995; DAVIS, M. 1999–2000; IVANICS Zs. 2013). A módszertani részben az általános adatgyűjtési és elemzési módszerek mellett fontos szerepet kap az említett nehézségek, korlátok bemutatása, amelyek nagyban meghatározták ezt a budapesti kutatást. Az empirikus fejezet tíz budapesti kerület bűnügyi statisztikáival és térfigyelő kamerákra vonatkozó adataival foglalkozik, kiemelve az ezen adatokkal kapcsolatos ambivalenciákat. Jelen keretek között ennek az elemzésnek tehát nem az adatok részletes elemzése a célja, hanem ezen adatok segítségével az értelmezési nehézségek bemutatása.

Elméleti keret: biztonságos közterek és a térfigyelő kamerák

Köztér, demokrácia, biztonság és társadalmi kontroll

A 18-19. században új értelmet nyerő közélet (közszféra, nyilvánosság) és az annak otthont adó közterek (pl. kávéházak) abban különböztek a korábbi hasonló helyszínektől, hogy teret biztosítottak az addig bebetonozott társadalmi struktúrákkal szembeni kritikus megnyilvánulásoknak. A megújuló nyilvánosságnak e korai tereit továbbra is a felsőbb rétegek uralták, de elindult egy folyamat egy igazságosabb, demokratikusabb közszféra megvalósulása felé. Azonban még a kiteljesedése előtt kisajátította ezt a modellt a korai kapitalizmus, a fogyasztást téve meg központi szervezőjének, depolitizálva ezzel a formálódó köztereket (HABERMAS, J. 1991; SÁGI M. 2016; SÁGI M. 2019). A piaci érdekek összemosódtak a kormányzati és a politikai érdekekkel, a fogyasztói igények pedig meghatározták a közterek átalakulását. Ez a gyakorlatban olyan stratégiák és technológiák alkalmazását hozta magával, amelyek turisták és fogyasztók számára egyaránt vonzó városi tereket eredményeznek (LEFEBVRE, H. 1996; DAVIS, M. 1999–2000; MITCHELL, D. 2003; HARVEY, D. 2012). Kiemelt szerepet kaptak a biztonságot és a biztonságérzetet javító építési elemek,

stratégiák, eszközök, a rendőri jelenlét, ami sok esetben a marginalizált csoportok kirekesztéséhez vezetett. Az elfogadott, illetve megengedett viselkedési formák leszűkítésével a közterek demokratikus jellege került veszélybe (BANCROFT, A. 2010). Egyes elméletek szerint ezek az eszközök – különös tekintettel a térfigyelő kamerákra – már a pusztán jelenlétükkel öncenzúrát indítanak be. Ahogy írják, ehhez a megfigyelés tudata önmagában elegendő (FOUCAULT, M. 1991; DAVIS, M. 1999–2000; MADDEN, D. J. 2010; KOSKELA, H. 2018). Más, jellemzően későbbi írások valamelyest kritikusan állnak a hatalomnak az ennyire automatikus hatásához, működéséhez, mondván, számos empirikus tanulmány következtése szerint sokan nincsenek tudatában annak, hogy megfigyelik őket, vagy csak közömbösen állnak a megfigyeltségükhöz (BRICALLI, I. L. 2019). Ezek a felvetések inkább a közelmúltban készült kutatások eredményeit tükrözik, ami nem csoda, hiszen az utóbbi években mind a fizikai, mind a virtuális terekben megszokottabbá váltak az ilyen jellegű kiszolgáltatottságok. A megfigyeltség elfogadottságát azonban sokszor az információ és a kritika hiánya vagy a beletörődöttség indokolja.

PARKINSON, J. R. (2012) érvelését követve ez a tanulmány is amellett érvel, hogy a fizikai közterek elengedhetetlenek a demokráciához. Amellett, hogy helyet adnak a közvetlen politikai megnyilvánulásoknak (demonstrációknak, graffitiknak, plakátoknak), a mindennapi életben (LEFEBVRE, H. 1991) is az ismeretlenek találkozásának legjelentősebb helyszínét biztosítják. Ezek a találkozások az alapfeltételei annak, hogy tisztább képet kapjunk a társadalomról, amiben élünk, és politikai tevékenységre, társadalmi együttérzésre serkentenek. Emiatt különösen fontos kritikusan kezelni a biztonsági intézkedéseket (HUBBARD, P. 2001; ATKINSON, R. 2003; IVESON, K. 2007; MADDEN, D. J. 2010).

Térfigyelő kamerák a személyes szabadság és a biztonság kapcsolatában

Az 1970-es évekig a bűnüldözés területén uralkodó szociális és jóléti megfontolások hiányában a kamerák köztereken történő használata a kezdetleges neoliberais bűnkezelési stratégiák részeként jelent meg. A térfigyelő rendszerek használata azért is vált különösen vonzóvá, mert ezek az eszközök modernitást és technológiai fejlettséget szimbolizálnak és alkalmazásuk látványos intézkedésnek számít (GARLAND, D. 2001; BRICALLI, I. L. 2019). A térfigyelő kamerák már a 90-es évektől, de különösen napjainkra nagy népszerűsége tettek szert a nemzeti bűnmegelőzési stratégiákban világszerte, és folyamatos technológiai fejlesztéseken esnek át. Alapvetően a következő három érvet szokták a kamerák mellett felhozni: a bűnmegelőzésben betöltött szerepük (az elkövetéstől elretentő hatásuk), a felderítésben betöltött szerepük (az elkövető azonosítása), és a biztonságérzet növelése. A térfigyelő kamerák azonban meglehetősen vitatott eszközei a bűnmegelőzésnek, a bűnfelderítésnek és a biztonságérzet növelésének is. A vita két sarokkövét elsősorban az a kérdés határozza meg, hogy mennyire vagyunk hajlandók lemondani a személyiségi jogainkról, szabadságunkról a vélt vagy valós nagyobb biztonságunk érdekében.

1) Bűnmegelőzés

WELSH, B. C.–FARRINGTON, D. P. (2004) kriminológusok olyan publikációk kapcsán végeztek összehasonlító elemzést, amelyek brit, illetve amerikai helyszíneket vizsgáltak. Kutatásuk alapján arra jutottak, hogy a térfigyelő kamerák – főleg ha jól kiépített világítás mellett alkalmazzák azokat – jelentős mértékben képesek a bűncselekmények visszaszorítására. Arra nem tértek ki, hogy az elkövetéstől elretentő hatás, vagy a megfigyelőrendszeren keresztül való észlelés miatt van-e így, viszont azt megjegyezték, hogy elsősorban az olyan előre eltervezett bűncselekmények megelőzésére alkalmasak, amelyeket nem hirtelen felindulásból követnek el. Elsősorban anyagi károk okozásának megelőzésére és

nem erőszakos bűncselekmények megelőzésére alkalmasak. A kutatók azt is kiemelték, hogy a brit vizsgálatok alapján sokkal pozitívabb eredmények jöttek ki, mint az Egyesült Államokban. Ezt részben azzal magyarázták, hogy az utóbbi terepen sokkal ritkábban számolnak be olyan kiegészítő megelőző eszközökről, mint például a rendőri jelenlét (kérdező persze, hogy ez esetben mekkora magyarázó erővel bír a megfogalmazott állítás), illetve említik a kulturális különbséget is, mint potenciális tényezőt. A MÁTYÁS SZ (2020) által Magyarországon készített, 172 fogvatartott által kitöltött kérdőív felmérés szerint a megkérdezettek 82%-a azt válaszolta, hogy „visszatartaná a bűncselekmény elkövetésétől az, ha tudja, hogy a helyszín közelében térfelügyelő kamera van”, 72%-a „nem követett még el úgy bűncselekményt, hogy tudomása volt arról, cselekményét térfelügyelő kamera rögzítette”, 83%-a szerint „jelentős a térfelügyelő kamerák bűnmegelőző hatása” és 41%-a nyilatkozott úgy, hogy „állt már el térfelügyelő kamera miatt bűncselekmény elkövetésétől”.

2) *Bűnüldözés*

Az Egyesült Királyságban valóban nagyon meghatározó a bűnüldözésben a térfelügyelő kamerák szerepe. Egy 2018-as becslés szerint London területén 500 000 térfelügyelő kamera található (318 db/km²), ami átlagosan napi 300 alkalommal készíti felvételt egy londoni lakosról. Ennek az infrastruktúrának csak a kialakítására 300 millió fontot fordítottak, amit további fenntartási költséggel egészítenek ki (Caught on Camera 2018a, 2018b). A CCTV.co.uk (2021) szerint jelenleg 691 000 köztéri térfelügyelő kamera van a városban, azaz 13 londoni lakosra jut egy. Mindezek ellenére az Egyesült Királyságban is megoszlanak a vélemények a térfelügyelő kamerákról. Míg például a rendőrség a saját adatai alapján eredményesnek tartja a kamerákat (leginkább, anyagi károk esetében és kizárólag megfelelő használat mellett), addig ellenkező tendenciák is mutatkoznak, más hozzáállásra utalva. Így több brit közép- és nagyvárosban 2015-ben csökkenteni kezdték a térfelügyelő kamerákra szánt költségvetést, üzemén kívül helyeztek több kamerát (BBC 2015). DOBOS M.–PULAI G. (2014) szerint annak ellenére, hogy Európában a brit városok kiemelkedően nagy kamerahálózattal rendelkeznek, arányaiban nincs kevesebb bűncselekmény.

3) *Biztonságérzet*

A bűnözés kezelése mellett a biztonságérzet javításának szándéka is hasonlóképpen indokolhatná a térfelügyelő kamerák alkalmazását. A biztonságérzet azonban nagymértékben túlmutat az objektív biztonsági helyzetre való reflexión. Sőt az egyéni tapasztalásokon is. Ahogy KOSKELA, H. (2009) is hangsúlyozza, a félelem mélyen beágyazódik a (fizikai és társadalmi) kiszolgáltatottság érzésébe és a tehetetlenségbe. A félelem ott a legmeghatározóbb, ahol tehetetlennek érzik magukat az emberek és hiányzik a helyi demokratikus kontroll. Ennek megfelelően azokat a csoportokat jellemzi a leginkább a félelemérzet, akik a legelnyomottabbak, a leginkább marginalizáltak, és akik a legtehetetlenebbnek érzik magukat. Azok számára, akik kevés erőforrással rendelkeznek, és akik a társadalom periferiáján vannak, az alapvető egzisztenciális bizonytalanság könnyen félelemmé alakul át. Jelentős összefüggés van tehát az elszigeteltség és a bűnözéstől való félelem között: a társadalomból való kirekesztés érzése és a közösségi hálózatokban elfoglalt gyenge helyzet felerősíti a bűnözéstől való félelmet (KOSKELA, H. 2009). A félelem mélyen összefügg az etnikai, vallási hovatartozással, az életkorral, az osztályhelyzettel és különösen a társadalmi nemmel. A félelem tehát túlmutat az egyéni tapasztalásokra adott reakciókon. Társadalmilag meghatározott és viszont, formálja a társadalmat, meghatározva a társadalom és egészen pontosan a városi tér alakulását.

Átfogó, nemzetközi kutatások is ezt igazolják, illetve ehhez kapcsolódóan azt, hogy a félelmet nagyban meghatározza a helyi körülmények együttese. Ez azt is jelenti, hogy

adott országok vagy települések lakóinak a félelmét más-más dolgok váltják ki. Egy 2014-es SurPRISE néven futó Európai Unió finanszírozású európai összehasonlító kutatás szerint a biztonságérzet tekintetében a magyarok sereghajtók. Azzal az állítással, hogy „úgy érzem, ebben az országban biztonságban lehet élni”, a magyar válaszadóknak csak a 33%-a értett egyet, míg például Ausztriában 81%, Svájcban 85%, Norvégiában 90% és Dániában 93% volt azoknak az aránya, akik biztonságban érzik magukat. Az összesített átlag pedig 66% volt. Ahogy a kutatók is kiemelik, Norvégiában például mindez annak ellenére igaz, hogy alig három évvel az Anders Behring Breivik által elkövetett terrortámadás után történt a kérdőívadás (SZÉNAY M. 2017). Egy kisebb mintával dolgozó, térfelügyelő kamerákra összpontosító debreceni felmérés szerint a válaszadók „86%-ának a biztonságérzetét emeli, ha tudja azt, hogy kamera van telepítve egy adott területen” (MÁTYÁS SZ. – CSENGE GY. 2019 p. 82). Érdekes azonban megjegyezni, hogy a megadott válaszlehetőségek közül 5-ből 4 lehetőség utal arra, hogy a kamerák által valamilyen mértékben nő a biztonságérzet.

4) Biztonság(érzet) a bűnmegelőzésen és a bűnüldözésen túl

Abban eltérők a vélemények, hogy mik a félelem kiváltó okai, illetve, hogy kamerák által biztosítható-e a félelemérzet csökkenése. A már említett tanulmányból az derült ki, hogy a leginkább a következő szempontok határozták meg a válaszadók biztonságérzetét: a közbiztonság sokak által nem megfelelőnek vélt állapota; az egzisztenciális félelmek; a szociális problémák (pl. az egészségügy állapota); illetve „a hatalomtól való félelem” (SZÉNAY M. 2017 p. 39). A hatalomtól való félelmen a jogbiztonság, jogegyenlőség területén érzékelt vagy tapasztalt hiányosságokat értették, illetve volt, aki a fehérgalléros bűnözést (SZÉNAY M. 2017). A Friedrich-Ebert-Stiftung és a Policy Solutions egy nemrég megjelent közös kutatásában (BÍRÓ-NAGY A. et al. 2021) felerősödve látszanak a szociális tényezők, elsősorban az egészségüggyel kapcsolatos félelmek, amelyekhez nagyban hozzájárulnak a koronavírushoz kapcsolódó tapasztalatok. Egészen pontosan, a kutatás azt állapítja meg, hogy a legmeghatározóbb félelem a magyar társadalomban az, hogy a „szeretteinknek baja esik” (63%), amit a komolyabb megbetegedésektől, kórházba kerüléstől való félelem követ (50%) (p. 6). Egy a magyarországi biztonságpercepció átalakulását vizsgáló kutatás (ETL A. – TÁLAS P. 2020) szerint a megkérdezettek közül a legtöbben a létbiztonságot jelölték a legfontosabbnak, a közbiztonságot másodiknak, a jogbiztonságot harmadiknak és a környezetbiztonságot negyedik legfontosabbnak. Eredményeik alapján arról is beszámolnak, hogy „a magyar társadalom meglehetősen absztrakt módon tekint a fenyegetésekre”: „a legtöbb válaszadó számára a fenyegetés elsősorban félelmet vagy valamiféle veszélyt (25%), egyfajta szorongást vagy rossz dolgot (11%), esetleg fizikai fájdalmat, fizikai erőszakot jelent (9%), ugyanakkor az esetek többségében ehhez nem kapcsolódik megfogható fenyegetés” (p. 100). A SurPRISE kutatás azzal a talán nem annyira meglepő, mégis paradox eredménnyel is szolgál, hogy sok esetben pont azok tartanak leginkább a „biztonsági célú általános megfigyeléstől”, akik összességében is jobban félnek, féltik a biztonságukat. Míg ez az összefüggés a magyar válaszadókat kevésbé jellemezte, mint az átlagot, azért jól mutatja a biztonsághoz és szabadsághoz való ambivalens hozzáállást. Ezt erősíti a hatóságokba vetett hit jelentős hiánya is, illetve, a kutatásban résztvevő magyar válaszadók körében lényegesen alacsonyabb (38%) volt az átlagnál (77%) azoknak az aránya, akik aggódnak amiatt, hogy a megfigyelésen alapuló biztonsági technológiák használata sérti a magánszférát. Ezt SZÉNAY M. (2017) a magánszférához, adatvédelemhez kapcsolódó közéleti viták hiányával és a történelmi múlttal magyarázza. ETL A. – TÁLAS P. (2020) kutatásának az értékpreferenciákra irányuló része szerint a béke, a létbiztonság és a személyes szabadság kerültek a készített lista első három helyére.

A köztereket felügyelő térfigyelő kamerák hatékonyságának értékelésére tehát a fent lefestett ambivalens viszonyok között kellene választ adni, figyelembe véve, hogy mennyire van a bűnelkövetéstől elrettentő hatásuk, mennyire segítenek a felderítésben, és hogy mennyire növelik a biztonságérzetet. Mindezt úgy, hogy figyelembe vesszük a helyi sajátosságokat a térfigyelő kamerák megítélésével kapcsolatban és azt, hogy milyen hatással vannak a demokratikus, közösségi terek egyenlő hozzáférhetőségére. A következőkben elsősorban azokat a kutatási próbálkozásokat és nehézségeket mutatom be, amelyekkel az első két szempont (bűnmegelőzés, felderítés) feltérképezése során szembesültem.

Módszertan és az empirikus kutatás korlátjai

Jelen empirikus kutatásban elsősorban kvantitatív módszereket alkalmaztam, és összefüggéseket kerestem a bűnügyi statisztikák, valamint az önkormányzatoktól kapott térfigyelő kamerák telepítésére vonatkozó adatok között. A kutatáshoz 10 budapesti kerület (III., VI., VIII., IX., XII., XIII., XIV., XIX., XXI. és XXII.) adatait használtam, mivel ezek voltak azok a kerületek, amelyek elküldték az adott kerületben elhelyezett térfigyelő kamerák számára és telepítésük idejére vonatkozó információkat egy 2018-as adatigényléssel kapcsolatos kérésemre. A kerületi szintű bűnügyi statisztikákat a Belügyminisztériumban töltött, doktoranduszoknak szóló gyakornoki program alatt volt lehetőségem összeválogatni a minisztérium dolgozói segítségével. Mivel ezek érzékeny adatok, a teljes adatbázishoz nem kaptam hozzáférést, később pedig már csak hivatalos, díjszabott igényléssel férhettem volna hozzá a frissebb kerületi szintű adatokhoz. Emiatt az elemzések csak 2017-ig valósulhattak meg.

A kutatás következő három korlátját találok fontosnak kiemelni.

- 1) Ahogy a többi, hasonló témában készült hatásmérés, a jelen kutatás esetében is nehézséget okoz, hogy megállapítsuk, egy adott területen a bűncselekmények csökkenése mennyire tudható be a térfigyelő kameráknak, hiszen ezt az összefüggést nem lehet elkülönítetten vizsgálni, illetve gyakori, hogy a kameratelepítés egy nagyobb bűnmegelőzési csomag részeként történik.
- 2) A bűnügyi statisztikák gyakran nem tükrözik az elkövetett bűncselekmények valós számát, hiszen sok eset rejtve marad. A köztéren elkövetett bűncselekmények (pl. kábítószerrel való visszaélés, prostitúció) esetében különösen jellemző a látencia.
- 3) A bűncselekmények regisztrációjában bekövetkezett változtatások is nehezítik a mérést. Míg a számok alapján úgy tűnik, hogy drasztikusan csökkent a köztéri bűnözés, addig az valójában elsősorban két nagyobb változtatásnak tudható be: egyrészt a szabálysértési törvény 2012-es változása szerint 20 000 forintról 50 000 forintra emelték a bűncselekménynek minősülő vagyoni kárt okozó tettek értékhatárát, másrészt pedig a 2013 nyarán hatályba lépett új Büntető Törvénykönyvben jelentősen módosult az adatgyűjtés és rendszerezés módszertana (MUNK V. 2018).

Mivel jelen tanulmány a *közterekkel* foglalkozik, de a bűnügyi statisztikákat *közterület* megnevezés alatt gyűjtik, fontosnak tartom hangsúlyozni a köztér és a közterület jelentős fogalmi különbségét (BOROS L. 2017). Magyarországon az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény szerint közterületek azok a területek, amelyek közhasználatra szolgálnak, állami vagy önkormányzati tulajdonban vannak, rendeltetésüknek megfelelően szabadon használhatók bárki számára, illetve az ingatlan-nyilvántartásban közterületként szerepelnek. Az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika közterületen elkövetett bűncselekményekre vonatkozó 3/2012-es segédletének a) pontjában egy másik definíciót használ arra, hogy meghatározza, melyek a közterüle-

ten elkövetett bűncselekmények. E szerint közterületnek minősül 1) minden olyan terület vagy közlekedési eszköz, amely a tulajdonos személyétől, illetőleg a tulajdoni formától függetlenül korlátozás nélkül hozzáférhető; vagy 2) egyes, a nyilvánosság, illetőleg bárki számára azonos feltételek mellett hozzáférhető területek vagy közlekedési eszközök valamelyike. Ezt a viszonylag tág meghatározást a b) pontban a konkrét bűnügyi statisztikákban is használt 98 helyszín felsorolásával pontosítja. Tehát az említett jogi definíciók szerint olyan területek is közterületnek minősülhetnek, amelyek a köz számára egyáltalán nem hozzáférhetőek, illetve olyan területek is, amik bár magántulajdonban vannak, mégis szabadon látogathatók (SÁGI M. 2016; BOROS L. 2017).

A közterület a közigazgatási munkát segítő, technikaibb jellegű kifejezés, ami inkább jogi meghatározásokon és tulajdonviszonyokon alapuló fogalom. Ezzel szemben a társadalom- és térelméletekkel foglalkozó tudományterületek számára a köztér kifejezőbb fogalom. Ennek oka, hogy (társadalom)elméleti síkra helyezi jelentés tartalmát, túlmutatva a fizikai, jogi, tulajdonviszonyi kereteken. Ennek megfelelően a fenti kritikai társadalomelméleti diskurzusokat figyelembe véve az adatelemzések szempontjából szükségesnek találtam, hogy a bűnügyi adatgyűjtésben alkalmazott meghatározást újragondoljam. Így a bűnügyi adatgyűjtés vizsgálata után végül olyan *közterekre* szűkítettem le a közigazgatási definíciót, melyeknek a látogatásáért nem kell fizetni és lakott területen helyezkednek el.

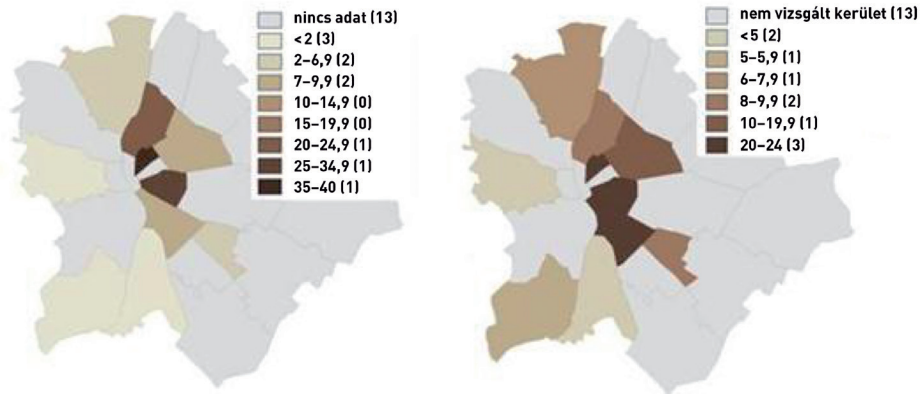
Térfigyelő kamerák és közterületen elkövetett bűncselekmények – a hatásmérés problémái

A nemzetközi gyakorlatot követve Magyarország, illetve Budapest is egyre nagyobb súlyt fektet a köztéri biztonság kérdésére és javítására. Az egyik legjelentősebb vonatkozó intézkedés a térfigyelő kamerák telepítése, amire egyre nagyobb összegeket fordított a központi kormányzat az utóbbi években, évtizedben. Jelen fejezet először a vonatkozó intézkedésekre nyújt betekintést, majd a kiválasztott kerületek bűnügyi és térfigyelő kamerákra vonatkozó adatait mutatja be. Az adott keretek között a fejezet célja nem az adatok részletes elemzése, hanem a segítségükkel az értelmezési nehézségeknek, problémáknak a bemutatása.

A kameratelepítések indoklásának kérdőjelei

Általánosságban elmondható, hogy mind az integrált településfejlesztési stratégiákból, mind a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiából kevés információt kapunk a térfigyelő kamerák telepítéséről, annak ellenére, hogy meghatározó szerepre tettek szert az utóbbi idők bűnmegelőzési stratégiáiban, nagyban meghatározzák a városi látképet, és az önkormányzatok jelentős összegeket pályázhattak meg térfigyelő kamerákkal kapcsolatos infrastruktúrájuk kialakítására és fejlesztésére. Egészen pontosan a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról szóló, 1744/2013. (X. 17.) számú kormányhatározat egyszer sem említi meg a térfigyelő kamerákat, és Budapest korábbi és jelenlegi Integrált településfejlesztési stratégiájában (Otthon Budapesten 2021) is csak egy felsorolás egyik pontjában találkozhatunk velük. Mindeközben követve a nemzetközi trendeket Magyarország – részben EU-s támogatások, részben pedig kormányzati források formájában – az elmúlt 10-15 évben jelentős összegeket költött térfigyelő kamerák telepítésére. A kormányzat 2009–2010-ben bejelentette, hogy megduplázza a fővárosi kamerák számát (egy akkori elemzés szerint egy darab kamera fenntartása évente átlagosan 3 millió forintba került). Ezt követően 2012-ben, 2013-ban és 2015-ben összesen 318 önkormányzat nyert mintegy 2,5 milliárd forintot és 2014-ben

3,6 milliárd forintos keretből pályázhattak az önkormányzatok (Kormányportál 2014). 2015 óta a fővárosban legalább 15%-kal nőtt a kamerák száma.

1. ábra Az 1 km²-re jutó kamerák száma (bal) és az egy lakosra jutó bűncselekmények száma (jobb) Budapest kerületeiben (2017).

Forrás: szerk. SÁGI M. a kerületi önkormányzatok által küldött, a kamerákra vonatkozó adatok és a rendőrség bűnügyi statisztikái alapján.)

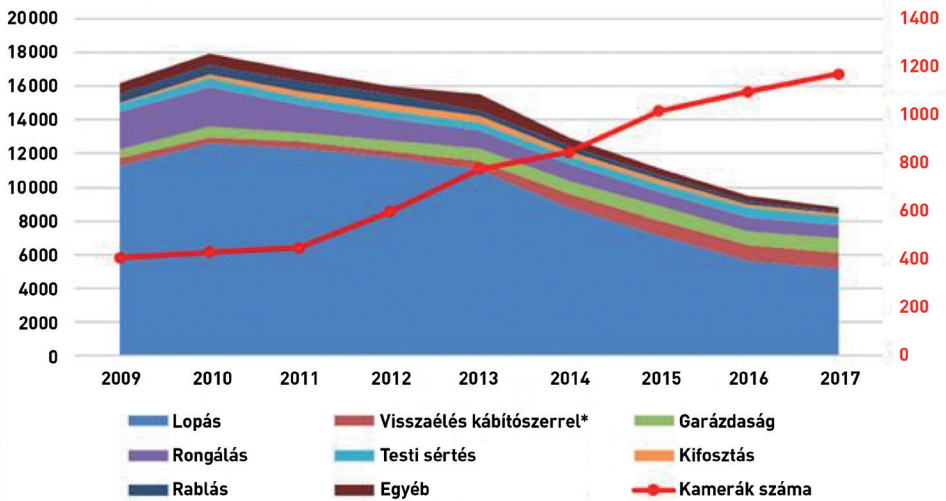
Figure 1 Number of cameras per 1 km² (left) and number of crimes per capita (right) in the districts of Budapest (2017)
Source: edited by SÁGI, M., on the basis of data of cameras sent by local governments and on crime statistics of the police.
The first row of the legend: no data (left), resp. not investigated district (right).

Az 1 km²-re jutó kamerák száma részben korrelál az 1 lakosra jutó bűncselekmények számával, és megfigyelhető az is, hogy nagy a szórás a kamerák számát illetően az egyes kerületek között (1. ábra). Míg a belső kerületek sűrűn bekamerázottak, addig a külső kerületekben elenyésző a számuk: a 2017-es adatok szerint pl. Józsefváros 194 telepített kameráról számolt be, ugyanakkor az ötször nagyobb területű Budafokon csak 7 darab kamera volt található. Érdemes figyelembe venni olyan meghatározó tényezőket is, mint például a VII. kerület területén található „bulinegyed”, ahol a legtöbb kamera található, de a legtöbb bűncselekmény helyszíne is. Azonban, míg a kamerák száma vélhetően a regisztrált bűncselekményekre adott válasz az önkormányzatok részéről, a vizsgált kerületekben az adatok alapján nincs egyértelmű összefüggés aközött, hogy egy kerületben mennyivel csökkent a bűncselekmények száma és mennyivel nőtt a kameráké.

Tendenciák – az értelmezhetőség nehézségei

A rendelkezésre álló kerületi adatok összesítése azt mutatja, hogy 2009–2017 között jelentős mértékben (65%-kal) nőtt a térfelügyelő kamerák száma, és ezzel egyidejűleg a közterületen regisztrált bűncselekmények száma nagyjából megfelelő volt (2. ábra). Ennek ellenére a kameratelepítés pozitív hatása nem egyértelműsíthető. Az adatok által mutatott összefüggések ugyanis vélhetően jelentős mértékben betudhatók a 2012-es szabálysértési törvény korábban említett változtatásának, aminek következtében országosan „2012-ről 2013-ra 60 ezer vagyoni elleni bűncselekmény tűnt el a bűnügyi statisztikákból” (MUNK V. 2018). Továbbá a 2013 nyarán hatályba lépett új Büntető Törvénykönyvben jelentősen módosult az adatgyűjtés és adatrendszerezés módszertana is. Erre szembetűnő példa az, hogy míg korábban ha egy pénztárcát elloptak, akkor az annyszor került be a bűnügyi statisztikák közé, ahány igazolvány, bankkártya volt a benne, tehát akkoriban pl. egy két bankkártyát, személyi igazolványt és jogosítványt tartalmazó tárca eltűnése még négy

külön regisztrált esetként jelent meg a statisztikai összesítésben; ez azóta azonban egyetlen esetnek számít. Nem véletlen, hogy a legnagyobb csökkenés a lopásoknál figyelhető meg. Érdekes még hozzáfűzni, hogy a kamerák számának nagymértékű növekedését (2. ábra) egy 2012-ben indított pályázati sorozat eredményezte, ami vissza nem térítendő finanszírozási lehetőséget biztosított az önkormányzatok számára kamerafejlesztés céljából.

2. ábra A közterületen elkövetett bűncselekmények száma (típusok szerint) és a térfigyelő kamerák számának alakulása 2009–2017 között az elemzett budapesti kerületek összesített adatai alapján (szerk. SÁGI M.)
 Figure 2 Changes in the number of crimes (by types) committed in public space and the number of surveillance cameras between 2009–2017 on the basis of the aggregated data of the analysed districts (ed. by SÁGI, M.)

A fentiekől függetlenül azonban elképzelhető, hogy a kameráknak valóban jótékony hatása volt a közterületi biztonságra, ez azonban egyáltalán nem bizonyítható ezen adatok alapján. A korábban már jelettek szerint a változás mérését nemcsak a 2012-es és 2013-as háttér folyamatok nehezítik, hanem az is, hogy nem lehet teljesen elkülönülten vizsgálni a kamerák hatékonyságát más tényezőktől, mint pl. a rendőrök számának a változásától, az új intézkedések bevezetésétől, a fizikai átalakulástól stb. A hatásmérési nehézségek ellenére a XIII. kerület által készített kameramegfigyelések alapján gyakorolt naplózás például jó kezdeményezés, a bejelentett esetekből készített statisztikai kimutatás egy remek kiindulópont lehetne, hiszen általuk legalább azok az egyértelműbben a kamerákhoz köthető esetek számszerűsíthetővé válnak, amikor a kamerafelvételt élőben figyelő munkatárs ad jelzést a megfelelő hatósági szervnek. A 2013-as kimutatásban nemcsak arról találunk adatot, hogy mely szervet hányszor értesítettek (értesítések száma), hanem arról is, hogy az egyes naplózott észlelések milyen esetekre utalnak. A 4153 naplózott észlelésből az derül ki, hogy a leggyakoribb a „szabálytalan parkolás” volt (1388 észlelés), ezt követte a „közterületen történő italozás” (973 észlelés), majd a „hajléktalanok” (814 észlelés) és az „engedély nélküli árusok” (717 észlelés) címszóval jelzett elkövetési kategóriák.

Szembetűnő a kiemelt helye azoknak a kategóriáknak, amelyek a szegénység különböző formáit kriminalizálják, így például a hajléktalanságot. Budapesten leggyakrabban a VIII. kerület került a közterületekhez köthető bűnözésről és hajléktalanságról szóló média-hírek, tudományos kutatások és nem utolsósorban a közbeszéd középpontjába, a vizsgált

kerületek közül a jelzett időszakban éppen Józsefvárosban mutatkozott meg legerősebben a szegénységet kriminalizáló említett tendencia. A vonatkozó adatok azt mutatják, hogy a kerületben a közterületen elkövetett bűncselekmények között a hajléktalan elkövetők aránya a 2011-es kb. 0,5%-ról 2017-re több mint 8%-ra nőtt. Nem elhanyagolható tényező, hogy a hajléktalanságot kriminalizáló politika 2011-ben érte el a tetőpontját, amikor is a parlament elfogadott egy törvényt, miszerint a helyi önkormányzatok szabadon rendelkezhetnek arról, hogy megbüntetik-e a köztéren való „életvitelszerű tartózkodást” (megjegyzendő, hogy később az alkotmánybíróság a törvényt alkotmányellenesnek találta és eltörölte). Az említettek tehát rávilágítanak egy újabb nehézségre a kameratelepítésre vonatkozó adatokat illetően, mégpedig hogy miként változott, változik különböző tevékenységek (társadalmi és jogi) megítélése a bűnözés szempontjából, adott esetben pl. hogy szociális vagy büntügyi kérdés-e hajléktalanság. A hajléktalan emberek arányának növekedése a közterületi elkövetők közt tehát vélhetően a hajléktalanság köré épült nemzetközi és Magyarországra is jellemző individualista diskurzusnak az eredménye, ami az egyént okolja a szegénységéért és bűncselekménynek, szabálysértésnek bélyegzi a szegénységéből fakadó cselekedeteit (MISÉTICS B. 2010; UDVARHELYI T. É. 2014).

Következtetések

A rendelkezésre álló adatok alapján tehát fel lehetne tenni a kérdést, hogy érdemes-e térfigyelő kamerákat telepíteni és fenntartani, figyelembe véve azok potenciális negatív külső hatását a társadalomra, ha az adatok alapján mindössze annyit mondhatunk el, hogy több hajléktalant, italozót vagy árust (vagy akár szabálytalanul parkolót) lehet velük felfedni? A kérdés természetesen így félrevezető, túlzó lehet, hiszen, ahogy ebből az írásból is látszik, a térfigyelő kamerák kérdése tele van ködös találgatásokkal, amelyeket mindenki a saját értékei, érdekei alapján alakíthat. Az eddigi szakirodalom alapján sem lehet egyértelműen alátámasztani a térfigyelő kamerák alapvető hatékonyságát, de az ellenkezőjét sem lehet határozottan állítani. Az pedig már ideológiai kérdés, hogy hol állunk a személyiségi és az önrendelkezési jogok terén. Ami azonban a nemzetközi kutatásokból valószínűsíthető, az az, hogy a térfigyelő kamerák hatékonyságát csak helyi, célzott vizsgálattal lehet felmérni, hiszen a kulturális összefüggések és a kamerákhoz vagy általában a megfigyeléshez való viszony mind hatással lehet arra, hogy milyen reakciókat váltanak ki a kihelyezett kamerák (történelmi múlt szerepe, a rendfenntartó szervekhez való viszony stb.).

Jelen tanulmány célja az volt, hogy a nemzetközi köztérkutatásokba beágyazottan, néhány budapesti kerületre vonatkozó adat alapján rámutasson a kameratelepítések tudományos megalapozottságának a hiányára. A kamerák telepítését igazoló hatásméréseket hiányolják a Kriminológiai Intézet munkatársai is. BÁRD P. – BORBÍRÓ A. (2010) – a tanulmányban vonatkozási pontként használt – munkája is arról ír, hogy nem derül ki, az „Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium milyen empirikus bizonyítékok alapján kötelezte el magát a kamerák számának megduplázása mellett” (p. 143), és azóta sem egyértelmű, hogy mivel magyarázható a térfigyelő kamerák egyre nagyobb népszerűsége Budapesten. Tanulmányuk gondolatmenetét követve jelen írás is a mély, empirikus kutatások mellett érvel, egyrésztől „azért, mert senkinek nem mindegy, hogy a közbiztonságra fordított kormányzati kiadások valóban jó helyre kerülnek-e”, másrésztől pedig azért, mert „különösen érdekes lenne tudni, hogy a döntéshozók mire alapozva tartják a kamerákkal megvalósított jogkorlátozást a közbiztonság javítása érdekében szükségesnek és arányosnak” (p. 143). Erre azonban a nyilvánosan rendelkezésre álló adatok alapján nem kapunk választ, többek között a jelen cikkben összegyűjtött, adatokra vonatkozó ambivalenciák miatt.

Bár a BÁRD P.–BORBÍRÓ A. (2010) által írt, fentebb említett írás megjelenése óta is készültek a témában empirikus tanulmányok, amelyek foglalkoznak a kamerák bűnmegelőzésre, bűnüldözésre és biztonságérzetre gyakorolt hatásaival is, néhol még a személyiségi jogokat érintő problémákra is kitérnek, azonban ezekből a kutatásokból sokszor hiányzik a társadalomelméleti és az abból kiinduló módszertani keret, ami pedig – a jelen kutatás szerint – elengedhetetlen a kamerahasználat komplex megértéséhez. A következőkben azokat a fő következtetéseket szedem pontokba, amelyek a kamerahasználat hatékonyságának vizsgálatához és komplexebb megértéséhez lennének szükségesek.

1) Bűnügyi adatok gyűjtése, feldolgozása és rendszerezése

Egyrészt a fenti adatok elemzési nehézségei rámutatnak, hogy az egységes bűnügyi adatgyűjtés elengedhetetlen alapja az összehasonlításnak. Míg a különböző módszertani és értelmezési változtatások sokszor szükségesek, a nemzetközi jó gyakorlatok azt mutatják, hogy a korábbi adatgyűjtési rendszer párhuzamos fenntartásával lehetőség nyílik a változások mérésére. Másrészt elengedhetetlen a kamerák elhelyezkedésével, számával kapcsolatos frissülő adatbázis fenntartása. Továbbá fontos lenne az adatoknak a szélesebb körben való elérhetősége és kutathatósága. Mivel a Belügyminisztérium adatszolgáltató felülete fejlesztés alatt volt az elmúlt években, szükség lenne egy legalább kerületi szintű bontásban elérhető komplex és dinamikus adatbázisra.

2) Empirikus kutatások (pl. kérdőívzés, interjúzás)

A rendelkezésre álló adatbázisoktól függetlenül az empirikus kutatásokból is levonhatók jelentős következtetések, ahogy azt a témában végzett tanulmányok (pl. MÁTYÁS SZ.–CSENGE GY. 2019) is mutatják. Fontos azonban kikötni, hogy mivel ezek a kutatások többnyire attitűdöt mérnek (mennyire támogatja a lakosság a kamerákat, mennyire van bűncselekménytől való elrettentő hatásuk), komplex módszertani megfontolásokat igényelnek annak érdekében, hogy a kapott adatok a lehető legkevésbé legyenek politikailag befolyásoltak (pl. ne a kamerák ellen vagy mellett letett kutatói motiváció legyen kiolvasható).

3) Társadalomelméleti megalapozás

A társadalomelméleti és a társadalomelméletre támaszkodó módszertani megfontolások a térfigyelő kamerák alkalmazásának, kutatásának alappillérei. Míg a „kamerakérdés” biztonságtechnikai, gazdasági, jogi és közbiztonságot érintő kérdés is, jelen cikk mellett érvel, hogy elsősorban társadalmi kérdés. Ahogy az irodalmi áttekintésből is kiderül, a kamerák telepítésének kérdése egyrészt a közterek és a demokrácia, másrészt pedig a félelem (a biztonságérzet) és a (személyes) szabadság viszonyában értelmezhető, ideértve olyan kérdéseket, akár olyan elméleteket is, amelyek megkérdőjelezzik a bűnözés jogi definícióját. Így tehát elkerülhetetlen ezeknek a fogalmaknak mélyebb térbeli, társadalomelméleti értelmezése annak érdekében is, hogy módszertanilag is reflexív empirikus kutatások készüljenek.

Budapesten a sűrű városszövet miatt elkerülhetetlen, hogy különböző embercsoportok (pl. kismamák, hajléktalan emberek, üzletemberek, mozgássérültek, tinédzserek) eltérő érdekei ne ütközzenek, ugyanakkor pont így kap fontos szerepet a köztér a demokrácia fenntartásában: a köztér a találkozás tere. Legalábbis ideális esetben. Emiatt fontos az, hogy milyen biztonsági intézkedések kerülnek alkalmazásra a közterületeken, azoknak milyen társadalmi hatásai vannak és mennyire képesek befogadónak megtartani ezeket

a területeket annak valamennyi lakosa, látogatója számára. Budapesten túl az utóbbi években egyre inkább a vidéki városokat – pl. Siófok (KIRÁLY A. 2021), Miskolc (TÓTH S. 2021), Sopron (enyugat.hu 2021) – határozza meg a széleskörű kameratelepítés.

Összességében tehát sokszor ellentmondásosnak tűnő elvárások fogalmazódnak meg a lakosságban, miszerint a személyes szabadság elve és a biztonság(érzet) iránti vágy látszik ütközni. Ezt az ellentmondást leginkább a szabadság és a biztonság kettősségének megkérdőjelezésével lehet feloldani, sőt azok egymás feltételeiként értelmezendők. Azaz a biztonság(érzet) feltétele a személyes (és közösségi) szabadságérzet, és fordítva. A biztonság és a biztonságérzet tehát sokkal komplexebben értendő, mint a bűncselekmények számának csökkentése.

Köszönetnyilvánítás

Szeretném megköszönni KERESZTES ERIKÁNAK az adatok összegyűjtésében és a vonatkozó jogszabályok értelmezésében a Belügyminisztérium kutatói gyakornoki programjának keretei között nyújtott szakmai segítségét és türelmét. Szeretném megköszönni azon 10 kerület munkatársainak a segítségét is, akik válaszoltak az adatigénylési kérelmemre. Köszönöm továbbá TIMÁR JUDITNAK a tanulmány elkészítéséhez nyújtott tanácsait.

SÁGI MIRJAM

ELKH KRTK Regionális Kutatások Intézete, Békéscsaba
sagi.mirjam@krtk.hu

IRODALOM

- ATKINSON, R. 2003: Domestication by cappuccino or a revenge on urban space? Control and empowerment in the management of public spaces. – *Urban Studies* 40. 9. pp. 1829–1843.
- BANCROFT, A. 2010: Closed spaces, restricted places: the resurgence of politics in the work of Zygmunt Bauman. – *Contemporary Politics* 6. 3. pp. 283–288.
- BÁRD P.–BORBÍRÓ, A. 2010: Adatvédelmi és kriminológiai aggályok a tömegközlekedési eszközök bekamerázása kapcsán. – *Fundamentum* 3. pp. 137–150.
- BENDE CS.–NAGY GY. 2016: Közösségi kertek Szegeden. Empirikus vizsgálatok és esettanulmányok. – *Földrajzi Közlemények* 140. 1. pp. 55–72.
- BÍRÓ-NAGY A.–LAKI G.–SZÁSZI Á. 2021: Szorongások és félelmek Magyarországon. – Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions, Budapest. 69 p.
- BODNÁR J. 2015: Reclaiming public space. – *Urban Studies* 52. 12. pp. 2090–2104.
- BOROS L. 2009: Szeged belső térfolyamatai az 1950-es évektől napjainkig. – *Földrajzi Közlemények* 133. 3–4. pp. 453–465.
- BOROS L. 2017: A közterek átalakulása és a turizmus. – In: RÉGI T.–RÁTZ T.–MICHALKÓ G. (szerk.): Turizmus és transzformáció. Kodolányi János Főiskola – MTA CSFK Földrajztudományi Intézet – Magyar Földrajzi Társaság. Orosháza–Budapest. pp. 131–149.
- BOROS L.–FABULA S.–HORVÁTH D.–KOVÁCS Z. 2016: Urban diversity and the production of public space in Budapest. – *Hungarian Geographical Bulletin* 65. 3. pp. 209–224.
- BRICALLI, I. L. 2019: The paradoxes in the use of the panopticon as a theoretical reference in urban video-surveillance studies: a case study of a CCTV system of a Brazilian city. – *Foucault Studies* 27. pp. 144–161.
- DAVIS, M. 1999–2000: Los Angeles, az erődváros. A városi tér militarizációja. – *Budapesti Negyed* 26–27. pp. 27–50.
- DOBOS M.–PULAI G. 2014: A közbiztonság helyzetének vizsgálata nagyvárosi környezetben. Programok és kilátások a bűnözés visszaszorítására. – *Scriptura* 1, pp. 168–191.
https://onszak.pte.hu/userfiles/cikk/70/scriptura14i_dobospulai.pdf

- ETL A.–TÁLAS P. 2020: A magyar biztonságpercepció átalakulása 1999–2019 között. – *Nemzet és Biztonság Biztonságpolitikai Szemle* 13. 2. pp. 94–112.
- FOUCAULT, M. 1991: *Discipline and punish: the birth of the prison.* – Penguin Books, London. 352 p. (Eredeti kiadás 1975: *Surveiller et punir: naissance de la prison.* Editions Gallimard, Paris.)
- GARLAND, D. 2001: *The culture of control: crime and social order in contemporary society.* – Oxford University Press. Oxford. 300 p.
- HABERMAS, J. 1991: *The structural transformation of the public sphere. An inquiry into a category of bourgeois society.* – MIT Press. Cambridge. 301 p. (Eredeti kiadás 1962: *Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft.* Hermann Luchterhand Verlag, Darmstadt and Neuwied.)
- HARVEY, D. 2012: *Rebel cities. From the right to the city to the urban revolution.* – Verso. London – New York. 187 p. http://abahlali.org/files/Harvey_Rebel_cities.pdf
- HUBBARD, P. 2001: Sex zones: intimacy, citizenship and public space. – *Sexualities* 4. pp. 51–71.
- IVANICS Zs. 2013: Bevezetés: Város és biztonság. – In: JELINEK Cs.–BODNÁR J.–CZIRFUSZ M.–GYIMESI Z. (szerk.): *Kritikai városkutatás.* L'Harmattan Kiadó. Budapest. pp. 335–344. <http://mek.oszk.hu/15200/15271/15271.pdf>
- IVESON, K. 2007: *Publics and the city.* – Wiley & Sons Ltd. London. 264 p.
- JÁMBOR V. E.–VEDRÉDI K. 2016: On the edge of new public spaces – city-centre renewal and exclusion in Kaposvár, Hungary. – *Hungarian Geographical Bulletin*, 65. 3. pp. 225–235.
- KOSKELA, H. 2009: Fear of crime. – In: KITCHIN, R.–THRIFT, N. (szerk.): *International encyclopaedia of human geography.* Elsevier. Amsterdam & Oxford. pp. 334–339.
- KOSKELA, H. 2013: Szemek nélküli tekintet: videókamerás megfigyelés és a városi tér változó természete. – *Fordulat* 23. pp. 184–213. http://fordulat.net/pdf/23/F23_KOSKELA.pdf
- LEFEBVRE, H. 1991: *Critique of everyday life.* – Verso. London. 380 p.
- LEFEBVRE, H. 1996: *Writings on cities.* – Wiley. London. 264 p.
- MADDEN, D. J. 2010: Revisiting the end of public space: assembling the public in an urban park. – *City & Community* 9. 2. pp. 187–205.
- MÁTYÁS Sz. 2018: A bűnözésföldrajz vitás kérdései. – *Földrajzi Közlemények* 142. 2. pp. 102–109.
- MÁTYÁS Sz. 2020: Fogvatartotti vélekedés a térfigyelő kamerák használatával kapcsolatban. – *Beltügyi Szemle* 68. 2. pp. 51–58.
- MÁTYÁS Sz.–CSENGE Gy. 2019: Térfigyelő rendszerek empirikus kutatási eredményei a szubjektív biztonságérzet fényében. – *Beltügyi Szemle* 67. 10. pp. 71–84.
- MISERICIA B. 2010: Otthontalan, csupa-csőz világ. – *Replika* 2. pp. 29–44.
- MITCHELL, D. 1995: The end of public space? People's park, definitions of the public, and democracy. – *Annals of the Association of American Geographers* 85. 1. pp. 108–133.
- MITCHELL, D. 2003: *The right to the city: social justice and the fight for the city.* – The Guilford Press. New York – London. 270 p.
- PARKINSON, J. R. 2012: *Democracy and public space: the physical sites of democratic performance.* – Oxford University Press. Oxford. 246 p. <https://chisineu.files.wordpress.com/2012/08/democracy-public-spaces.pdf>
- SÁGI M. 2016: Public space 'development': a case study of Erzsébet Square in Budapest. – In: ÁRPÁSI Z.–BODNÁR G.–GURZÓ I. (szerk.): *A magyar gazdaság és társadalom a 21. század globalizálódó világában* 1. Szent István Egyetem. Békéscsaba. pp. 80–86.
- SÁGI M. 2019: Az állam szerepe a „közterek hanyatlásában” – történelmi perspektívában. – *Tér és Társadalom*, 33. 4. pp. 87–103. doi:10.17649/tet.33.4.3202 <http://real.mtak.hu/107627/1/sagi-allam-2019.pdf>
- SZÉNAY M. 2017: SurPRISE – rendhagyó közvélemény-kutatás a biztonságról, a megfigyelésről és a magánszféráról. – *Replika*, 103. 3. pp. 37–59. http://replika.hu/system/files/archivum/replika_103-03_szenay.pdf
- UDVARHELYI T. É. 2014: “If we don't push homeless people out, we will end up being pushed out by them”: The criminalization of homelessness as state strategy in Hungary. – *Antipode* 46. 3. pp. 816–834.
- VEDRÉDI K. 2014: Social perception of public space developments – The case of Saint Stephen Square, Szeged, Hungary. – *European Journal of Geography* 5. 3. pp. 60–72.
- WELSH, B. C.–FARRINGTON, D. P. 2004: Surveillance for crime prevention in public. – *Policy, Criminology & Public* 3. pp. 497–526.

Egyéb források

1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700078.tv>
- A bűnözők ellen szolgál, de jó, ha minden soproni tudja: figyelik. – C.10.22.
https://www.enyugat.hu/cikk/15236_a_bunozok_ellen_szolgal_de_jo_ha_minden_soproni
- BBC 2015.01.15: The end of the CCTV era?
<https://www.bbc.com/news/magazine-30793614> letöltés: 2018.12.30.

- Caught on Camera 2018a: CCTV Infographic – How many CCTV cameras in London?
<https://www.caughtoncamera.net/news/how-many-cctv-cameras-in-london-infographic/> letöltés: 2018.12.30.
- Caught on Camera 2018b: How many CCTV Cameras in London?
<https://www.caughtoncamera.net/news/how-many-cctv-cameras-in-london/> letöltés: 2018.12.30.
- CCTV.co.uk 2021: How many CCTV cameras are there in London?
<https://www.cctv.co.uk/how-many-cctv-cameras-are-there-in-london/> letöltés: 2021.10.25.
- Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika 2012. 3. segédlet.
- KIRÁLY A. 2021: Arcfelismerő rendszert telepítenek a síófoki Petőfi sétány térfigyelő kameráira. – 444.hu. 2021.06.09.
<https://444.hu/2021/06/09/arcfelismero-rendszert-telepitenek-a-siofoki-petofi-setany-terfigyelo-kameraira>
- Kormányportál. Belügyminisztérium, Önkormányzati Államtitkárság: Százhetvenhét településen építenek ki kamerarendszert. 2014.06.05.
<https://2010-2014.kormany.hu/hu/belugyminiszterium/onkormanyzati-allamtitkarsag/hirek/szazhetvenhet-telepulesen-epitenek-ki-kamerarendszert>
- MUNK V.: Megfeleződött a bűncselekmények száma Magyarországon? – index.hu. 2018.01.29.
https://index.hu/belfold/2018/01/29/bunugyi_statisztika_javulas/
- Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (2013–2023). – 1. melléklet az 1744/2013. (X. 17.) Korm. határozathoz
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A13H1744.KOR&txreferer=00000003.TXT>
- Otthon Budapesten 2021. Integrált településfejlesztési stratégia III. Budapest Főváros Önkormányzata. Budapest. 104 p. https://budapest.hu/Documents/V%C3%A1ros%C3%A9p%C3%ADt%C3%A9si%20F%C5%91oszt%C3%A1ly/Otthon%20Budapesten/III_ITS%20Strat%C3%A9gia.pdf
- TÓTH S. 2021: Fontos a miskolciak biztonsága, újabb térfigyelő kamerákat állítanak csatorba a városban. – Borsod24.hu. 2021.09.08.
<https://borsod24.hu/2021/09/08/fontos-a-miskolciak-biztonsaga-ujabb-terfigyelo-kamerakat-allitanak-csatorba-a-varosban/>